

Motion till riksdagen

1986/87:Ub83

Birgitta Rydén m. fl. (m)

Ny inriktning och organisation av
framtidsstudieverksamheten m. m. (prop. 1986/
87:92)

Regeringen föreslår att den offentligt finansierade framtidsstudieverksamheten skall bedrivas i en stiftelse med staten som ensam stiftare. Vi kan av skäl som redovisas närmare i det följande inte biträda ett sådant förslag.

Framtidssudier kan i sin helhet aldrig betraktas som forskning, men självfallet måste en systematisk forskning utgöra ett väsentligt inslag i verksamheten i syfte att ta fram underlag för olika framtidsbedömningar. Som forskningsrådsnämnden (FRN) framhåller i sitt remissvar på framtidsstudieutredningens betänkande (Att studera framtiden, SOU 1986:33) är begreppet framtidsstudier "kunskapsteoretiskt oklart och verksamhetens karaktär svårdefinierad. Inga fasta konstellationer känner verksamheten som sin. Framtidssudier kan uppfattas som ett hot mot politiska, fackliga, myndighets-, kommersiella eller andra etablerade intressen och därmed bli starkt kontroversiella eller definieras som ointressanta, irrelevanta eller flummiga. Verksamheten måste finna en nisch vid sidan av och bland etablerade specialiteter som gängse vetenskaplig forskning, normalt offentligt utredande eller traditionell massmedial kulturdebatt."

Vi delar den uppfattning som framförts av flera remissinstanser och som betonats i den moderata reservationen till utredningen, att just mångfalden är av central betydelse för framtidsstudierna. Ju större flexibilitet och ju fler sinsemellan oberoende forskningsorgan, som sysslar med sådan verksamhet, desto större är möjligheten till träffsäkra bedömningar och uppställandet av alternativa utvecklingslinjer för framtiden. Av detta skäl avvisar vi propositionens förslag att koncentrera framtidsstudierna till en statlig stiftelse. Vi tror inte, att detta löser den konflikt mellan krav på oberoende och inflytande, som måste hanteras när framtidsstudieverksamhetens organisation fastställs. Det är anmärkningsvärt, att framtidsstudieutredningen inte presenterat några alternativa organisatoriska lösningar.

Då sekretariatet för framtidsstudier i början av 1970-talet inrättades i statsrådsberedningen, var syftet att ge framtidsforskningen ett direkt politiskt inflytande samtidigt som den kunde styras av regeringen. Detta ledde helt naturligt till att verksamheten blev i hög grad politiskt diskuterad och ifrågasatt. "Man kan säga", anför FRN helt riktigt, "att sekretariatet för framtidsstudier tidigt fångades i den klassiska fälla som avvägningen mellan de samtida önskemålen om oberoende sektorsövergripande ställning och direkt inflytande skapar." Då ansvaret för verksamheten därefter överflyttades till utbildningsdepartementet, vilket sedan ledde till att sekretariatet 1980 inlemmades i FRN, innebär det att det direkta inflytandet på den

politiska planeringen försvann. "Spänningen". konstaterar FRN. "mellan 'oberoende' och 'inflytande' löstes sålunda upp genom att framtidsstudierna gavs skydd för sitt oberoende i forskningssystemets frihetssfär och av FRNs sektorsövergripande mandat och breda sammansättning. Möjligheterna till direkt inflytande ersattes av de mer indirekta som en påverkan av den allmänna debatten kan ge. Också häri kom framtidsstudierna i mycket att dela forskningens villkor."

Regeringens förslag att inrätta ett fast statligt finansierat institut för framtidsstudier bryter med den förhärskande traditionen inom svensk forskningspolitik. Det har hittills i Sverige funnits en relativt stor enighet om att undvika särskilda institutsbildningar. Risker för förstelning, kompetensförtvinning och isolering inom sådana institut har bedömts som stora. I stället har det ansetts angeläget att införliva nya forskningsfält i redan existerande större forskningsmiljöer. Regeringen förebär i propositionen inte någon trovärdig motivering för ett avsteg från ovan nämnda princip och för en särskild institutsbildning.

Den föreslagna konstruktionen skulle också innebära att framtidsstudieverksamhetens inriktning förändras. Tidigare har sekreteriatet med relativt få fasta medarbetare främst haft till uppgift att organisera och stödja särskilda projektgrupper, som bildats för olika projekt. Nu avser regeringen i stället att få till stånd en icke projektanknuten och relativt stor medarbetarstab vid det tänkta institutet. Detta skulle enligt vår mening vara olyckligt och leda till en icke önskvärd inriktning av verksamheten. Risker är stora för att en situation uppstår, där det i relativiteten endast kommer att finnas en mottagare av anslag från den enda finansiären, staten. Det kan på goda grunder ifrågasättas, om någon del av högskolan skulle vilja eller över huvud taget skulle kunna ta upp egen framtidsstudieverksamhet under sådana omständigheter. Pluralismen och flexibiliteten riskerar att gå förlorad till följd av den föreslagna koncentrationen.

Likaså riskerar oberoendet att gå förlorat i och med att stiftelsen knyts nära till statsrådsberedningen. Det förefaller som om det politiska inflytandet för både regeringen och institutet tillmäts större betydelse än oberoendet och självständigheten. Därmed har en återgång skett till de förhållanden som rådde i början av 1970-talet, om än i andra former. Framtidsstudieverksamheten riskerar både att utsättas för politisk styrning och att ifrågasättas på politiska grunder, vilket måste anses olyckligt.

För att åstadkomma den av oss önskade pluralismen kan en viss medelsförstärkning vara påkallad. Samtidigt konstaterar vi att inga vägande skäl har framförts för den konstruktion som har föreslagits av regeringen. Därför är det lämpligt att också i fortsättningen låta FRN ha huvudansvaret för framtidsstudierna, som ofta är av gränsöverskridande eller tvärvetenskaplig karaktär. Detta sker lämpligast genom att en delegation inom FRN, utsedd av dess styrelse, får ansvaret för verksamheten. Delegationen bör disponera över en budget för framtidsstudier samt kunna initiera och ge anslag till olika projekt. Samtidigt bör forskningsrådets resurser öka, så att de på motsvarande sätt kan ge stöd till framtidsstudieprojekt.

Hemställan

Mot. 1986/87

Ub83

Med hänvisning till det ovan anförda hemställs

1. att riksdagen avslår proposition 1986/87:92 om ny inriktning och organisation av framtidsstudieverksamheten m. m.,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om framtidsstudieverksamheten,
3. att riksdagen beslutar att under utbildningsdepartementets huvudtitel till anslaget D 29 Forskningsrådsnämnden för budgetåret 1987/88 under åttonde huvudtiteln utöver vad regeringen föreslagit anvisa ett reservationsanslag på 5 300 000 kr.,
4. att riksdagen beslutar att under samma huvudtitel till vart och ett av anslagen D 30 Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, D 31 Medicinska forskningsrådet och D 32 Naturvetenskapliga forskningsrådet ytterligare anvisa 1 000 000 kr. för budgetåret 1987/88.

Stockholm den 25 mars 1987

Birgitta Rydle (m)

Göran Allmér (m)

Birger Hagård (m)

Hans Dau (m)

Anders G Högmark (m)

Rune Rydén (m)

Ingela Gardner (m)

Lars Ahlmark (m)

Ann-Cathrine Haglund (m)

Hans Nyhage (m)

Elisabeth Fleetwood (m)